

ÖSSZEFOGLALÓ

A múlt század kilencvenes éveiben az idegennyelv-elsajátítás folyamatának vizsgálatai az angolt idegen nyelvként tanulók körében egy sor olyan jelenségre világítottak rá, amelyek valószínűleg rejtve maradtak volna, ha nincs a nonakkuzativitási hipotézis (Pelmutter, 1978). Feltűnt ugyanis, hogy az angolt idegen nyelvként tanulók kezdetben gyakran nem különböztetik meg a mediális igéket a bennhatóktól: hosszú tanulási folyamat vezet el a grammatikailag helyes ige szerkezetek elsajátításáig, s az ehhez kapcsolódó grammatikus morfológiai és/vagy mondattani szerkezetek megtanulásáig. Ezt a folyamatot Oshita (2001) a nonakkuzativitási csapda hipotézisének nevezte el.

Cikkemben arra vagyok kíváncsi, hogy érvényesül-e a nonakkuzativitási csapda hipotézise a magyar ige nyelvként tanulók szerb anyanyelvűeknél.

Kulcsszavak: nonakkuzativitási hipotézis, nonakkuzativitási csapda, magyar, szerb

ABSTRACT

Some time ago, research in ESL/EFL shed light on a series of phenomena that would probably have remained hidden if it were not for the Unaccusative Hypothesis (Pelmutter, 1978). Namely, it became apparent that students who start learning English as a foreign language often do not immediately distinguish unaccusative verbs from unergatives, thus generate ungrammatical syntactic structures. This linguistic behavior implied that there are multiple stages in grammatical development in adult L2 grammar that leads to the acquisition of grammatically correct English verb structures and related syntactic structures. Oshita (2001) named this process Unaccusative Trap Hypothesis.

In my article I am interested in whether this hypothesis applies to Serbian native speakers learning Hungarian as a foreign language, since Hungarian exhibits certain unaccusative phenomena.

Keywords: unaccusativity, unaccusative trap, Hungarian, Serbian

SAŽETAK

Krajem devedesetih godina prošlog veka otkriveno je da neakuzativnost ima značajnu ulogu u učenju stranih jezika: H. Ošita (Oshita 2001) razvio je hipotezu o trostepenom usvajanju neakuzativnih glagola, po kojoj učenici stranih jezika moraju naučiti razlikovati neakuzativne glagole od neergativnih i prepoznati njihove sintaktičke strukture da bi pravilno gradili određene morfološke i/ili sintaktičke strukture, i samim tim pravilno govorili strani jezik.

S obzirom na to da neakuzativne pojave postoje i u mađarskom jeziku, ovaj rad kroz istraživanje izvedeno na eksperimentalnoj grupi studenata koji uče mađarski kao strani jezik, razmatra da li se Ošitina hipoteza odnosi i na učenje ovog jezika.

Ključne reči: neakuzativnost, trostepeno usvajanje, mađarski, srpski

BENE ANNAMÁRIA

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű
Tanítóképző Kar
bene@uns.ac.rs

**A NONAKKUZATIVITÁSI CSAPDA
HIPOTÉZISÉNEK ELLENŐRZÉSE:
ELŐZETES KUTATÁS A MEDIÁLIS IGÉK
ELSAJÁTÍTÁSÁNAK FOLYAMATÁRÓL**

*The Unaccusative Trap Hypothesis – a Preliminary Study
on Acquisition of Unaccusatives*

*Uvodno istraživanje uloge neakuzativnosti u učenju
mađarskog kao stranog jezika*

I. Bevezetés

A nonakkuzativitási hipotézis (Pelmutter, 1978) az intranzitív igéknek unergatív és nonakkuzatív alosztályait határozza meg, ami egy időben nem csupán az elméleti nyelvészetben váltott ki vitákat, hanem az alkalmazott nyelvészetben is, ott is elsősorban az idegen nyelv elsajátítása mikéntjét kutatók körében. E vita nyomán Oshita (2001) az angolt, az olaszt és a kínait idegen nyelvként tanulók körében végzett kutatásai alapján megfogalmazta az ún. nonakkuzativitási csapda hipotézisét, amely a mediális igék elsajátításának folyamatát hivatott leírni. E szerint a hipotézis szerint a mediális igéket az idegen nyelvet tanulók elsősre bennhatókként azonosítják, s ahhoz, hogy megtanulják megkülönböztetni őket a bennhatóktól és helyesen tudják használni a különböző nyelvtani szerkezetekben, egy háromlépcsős tanulási folyamaton kell keresztül menniük.

A nonakkuzativitási csapda hipotézise alapjául az ún. leképező szabályok szolgálnak. Levin és Rappaport Hovav (Levin és Rappaport Hovav, 1996) négy leképező szabályt fogalmaztak meg, amelyeket veleszületett és univerzális szabályoknak tartanak. Oshita (2001) szerint azonban ezek a leképező szabályok csupán az anyanyelv-elsajátítás folyamatában érvényesülnek maradéktalanul, egy idegen nyelv elsajátításakor már nem. Azt tapasztalta ugyanis, hogy a nyelvtanulás kezdeti szakaszában, amely tulajdonképpen azonos a nonakkuzatív igék háromlépcsős elsajátításának első lépcsőfokával, egy ötödik leképező szabály működik, amely nem veleszületett szabály, hiszen csak idegen nyelvet tanulóknál működik, és semmiképpen sem helyes, ugyanakkor azáltal, hogy az idegen nyelv tanulásának kezdeti szakaszában a nonakkuzatívokhoz a nonergatívok szerkezetét társítja, okozza azt, hogy az idegen nyelvet tanulók kezdetben a nonakkuzatívokat nonergatívokként azonosítják.

Jómagam arra vagyok kíváncsi, hogy érvényesül-e a nonakkuzativitási csapda hipotézise a magyart idegen nyelvként tanuló szerb anyanyelvűeknél.

2. A nonakkuzativitási hipotézisről

A múlt század hetvenes éveiben figyelték meg, hogy az angol intranszitiv igék osztálya két alosztályból áll: az egyikbe, a nemzetközi szakirodalomban unergatívnek nevezett alosztályba az akaratlan cselekvést (Perlmutter 1978: 162) kifejezők tartoznak (pl. *run* 'fut', *work* 'dolgozik', *dance* „táncol”), a másikba pedig az állapotváltozást vagy állapotban levést kifejező igék (pl. *happen* 'történik', *arrive* 'érkezik', *melt* 'olvad'). Az állapotváltozást kifejező intranszitiv igék (pl. *break* 'törik', *grow* 'nő', *freeze* 'fagy', *sink* 'süllyed') kauzativ alternációban vesznek részt, ami azt jelenti, hogy van nekik tranzitiv párjuk. Intranszitivként antikauzativ vagy inchoativ olvasatuk van (1), tranzitiv párjukhoz pedig kauzativ olvasat társul (2):

- (1) *The window broke.*
'Betört az ablak.'
- (2) *She broke the window.*
'Betörte az ablakot.'

Az akaratlan cselekvést kifejező igéknek és az állapotváltozást kifejező igéknek közös tulajdonsága az, hogy egyetlen argumentumuk van, de ez az argumentum nem ugyanabból a mélyszerkezeti pozícióból ered. Magyarán, a két intranszitiv alosztály között szintaktikai különbség van. Ez a felismerés David Perlmuttertől ered, aki az intranszitiv igéknek a kauzativ alternációban mutatott kétféle viselkedése nyomán azt feltételezte, hogy az állapotváltozást kifejező intranszitiv igék argumentuma tárgyi pozícióban generálódik (Perlmutter 2-es sztrátumnak nevezi ezt a pozíciót, de az érthetőség kedvéért én tárgyi pozíciónak hívom), s emiatt nonakkuzativ igéknek nevezte el őket. Ez a feltételezés nonakkuzativitási hipotézisként ismert (Perlmutter, 1978). Ez a relációs nyelvtani keretben megfogalmazott feltevés nem terjedt el, de alapjául szolgált a kormányzás–kötés elméletben megfogalmazott Burzio általánosítása nevű megfigyelésnek (Burzio, 1986), melynek egyik fontos hozadéka tömören megfogalmazva az, hogy meghatározza az intranszitiv igék két csoportja közötti alapvető különbséget: a nonakkuzativ igék egyetlen argumentuma patiens thematikus szereppel rendelkezik, a nonergatív igéké pedig ágens thematikus szerepet kap.

Általánosságban, egy thematikus szerep egy adott szintaktikai pozícióhoz van rendelve: az ágens thematikus szerkezettel rendelkező argumentum az alanyi pozícióhoz, a patiens thematikus szerepű a (direkt) tárgyi pozícióhoz. Ez azt jelenti, hogy a tranzitiv ige ágens argumentuma a felszínen alanyként, patiens argumentuma (direkt) tárgyként jelenik meg (3). Az unergatív ige ágens argumentuma alany lesz (4).

- (3) a. *Peter grows vegetables.*
 'Péter zöldségeket termeszt.'
 ágens   patiens   (thematikus szerep)
 alany   (direkt) tárgy   (grammatikai funkció)
 b. tranzitív: [NP [_{VP} V NP]]
- (4) a. *Peter laughed.*
 'Péter nevetett.'
 ágens   (thematikus szerep)
 alany   (grammatikai funkció)
 b. nonergatív: [NP [_{VP} V]]

A nonakkuzatívok esetében azonban mintha lenne némi következtelenség, mivel a patiensi thematikus szerepű argumentum nem a várt (direkt) tárgyi pozícióban fordul elő, hanem az alanyiban (5). Ez azonban csak látszólagos következtelenség, ugyanis a théta-szereposztás uniformitásának hipotézise (Baker, 1988) szerint egy adott théta-szerep mindig egy adott pozícióban kerül kiosztásra a mélyszerkezetben. Az tehát, hogy a nonakkuzatívoknál a patiensi argumentum a felszínen alanyi pozícióba kerül, mozgatás eredménye (6).

- (5) a. *Peter grows taller.*
 'Péter magasabbra nő.'
 patiens   (thematikus szerep)
 alany   (grammatikai funkció)
 b. nonakkuzatív: _ [_{VP} V NP]
- (6) a. [e [_{VP} grows Peter]]
 b. [Peter_i [_{VP} grows t_i]]

Burzio általánosítása kétségtelenül előrelépést jelentett az intranzitív igeosztályok feltárásában, az azonban továbbra is ismeretlen marad(t), hogy mitől lesz egy intranzitív ige nonakkuzatív vagy unergatív. Egy lehetséges válasz lehet erre a dilemmára Levin és Rappaport Hovav (1996). Levin és Rappaport Hovav szerint a nonergatív és nonakkuzatív igék közötti különbségeket az ige által kifejezett kauzativitás határozza meg. Ennek értelmében a nonakkuzatívok külső okozású igék, mivel az általuk kifejezett esemény külső okozó nélkül nem történhet meg, a nonergatívok pedig belső okozásúak, minthogy olyan esemény kifejeződi, amely lefolyásáért az ige belső szerkezetében található egyetlen argumentum felelős. Tehát: a nonakkuzatív és a nonergatív igék közötti különbségek szemantikailag determináltak, szintaktikailag pedig reprezentáltak. Csakhogy ez önmagában nem rendel nonakkuzativitási tulajdonságot a külső okozású ígéhez, illetve nonergativitását a

belső okozású igéhez, ehhez valamilyen módon össze kell kapcsolni a szemantikai tulajdonságokat az argumentumszerkezetekkel. Erre fejlesztették ki az ún. leképezési szabályokat. Levin–Rappaport Hovav (1996) négy leképező szabályt állított fel:

- a közvetlen okozót leképező szabály az ige külső argumentumának leképezésére szolgál, tehát az ige által kifejezett esemény közvetlen okozójának meghatározására.
- Az irányított változást leképező szabály a belső argumentumot azonosítja, azt, amelyen végbemegy az ige által kifejezett változás.
- A létezés leképező szabály az ige direkt belső argumentumát határozza meg, s olyan mediálisokra vonatkozik, amelyek létezés, megjelenés vagy eltűnés fejeznek ki.
- Az alapeseti leképező szabály azt mondja, hogy az az argumentum, amelyre nem érvényesek az előbbi leképező szabályok, az ige direkt belső argumentuma.

Szerintük a leképező szabályok veleszületettek és univerzálisak. Utóbbi tulajdonságból következik, hogy minden nonergatív igéhez $[NP_{\text{agens}} [_{VP} V]]$, minden nonakkuzatívhoz $[_{VP} V NP_{\text{patiens}}]$ argumentumszerkezet tartozik, tekintet nélkül a két igeosztályhoz tartozó igék közötti jelentésbeli különbségekre.

Azt nem tudni bizonyosan, vajon a nonakkuzativitás olyan sajátosság-e, amely minden nyelvben megvan, csupán azt, hogy számos nyelvben kimutatható. Így például a magyarban. A XVI. század közepétől a XIX. század közepéig kiadott és fennmaradt magyar nyelvtanok ismerik az intrazitív igék kettős felosztását, a XIX–XX. sz. fordulójára azonban ez a felosztás eltűnik. A XX. századi magyar nyelvészet nem is igen foglalkozott vele, így csupán néhány tanulmány jelent meg a témáról. A két alosztály megnevezése is változatos, elsősorban a nonergatív, mindazonáltal a továbbiakban Bene (2020) nyomán a nonakkuzatívokat mediálisoknak, a nonergatív igéket pedig bennhatóknak fogom nevezni.

3. A nonakkuzativitási csapda hipotézise

Az idegennyelv-elsajátítás folyamatának vizsgálatai az angolt idegen nyelvként tanulók körében egy sor olyan jelenségre világítottak rá, amelyek valószínűleg rejtve maradtak volna, ha nincs a nonakkuzativitási hipotézis. Feltűnt ugyanis, hogy az angolt idegen nyelvként tanulók kezdetben gyakran nem különböztetik meg a mediális igéket a bennhatóktól, és egy sor téves nyelvtani szerkezetet hoznak létre. A nonakkuzativitási csapda hipotézisének alapja ugyanis az, hogy az angolt idegen nyelvként tanulók nem tudják megkülönböztetni a két intranzitív igeosztályt, mert az angol kötött szórendű nyelv, amelyben az NP–V a standard szórend, ezért a nonergatív és a nonakkuzatív igék azonos felszíni szerkezetben jelennek meg. Oshita (2001) szerint ezt a jelenséget egy újabb leképezési szabály okozza, amelyet egyetlen argumentumot leképező szabálynak nevezett el. Ez a szabály akkor működik, ha egy igének egyetlen kötelező argumentuma van, amelyet ebben az esetben

külső argumentumként azonosít. Oshita (2001) megállapítja, hogy a Levin és Rappaport Hovav-féle leképező szabályok csak az anyanyelv-elsajátításkor működnek, idegen nyelv elsajátításkor már nem. Az általa feltételezett 5. leképezési szabály pedig se nem veleszületett, se nem helyes. Nem helyes azért, mert csak az ige által szelektált argumentumok számát veszi figyelembe, de figyelmen kívül hagyja az ige argumentumai által kifejezett szemantikai tulajdonságokat.

A nonakkuzativitási csapda hipotézise egy háromszintes fejlődési modell: egy olyan tanulási folyamatot ír le, amely feltételezhetően az angolt idegen nyelvként tanulóknál megy végbe a mediális igék elsajátításakor. A nyelvtanulás elején, ami a modell első szintjének felel meg, az egyetlen argumentumot leképező szabály miatt a tanulóknak nem sikerül megkülönböztetniük a mediális igéket a bennhatóktól. Oshita (2001) ezt a szintet nonergatív szintnek nevezi, mert az említett leképező szabály arra vezeti rá őket, hogy kövessék a standard NP-V (felszíni) szórendet, ezért a mediálisokhoz a bennhatóhoz tartozó argumentumszerkezetet társítják, ami miatt a felszínen téves nyelvtani szerkezeteket hoznak létre. Tehát, ebben az esetben a mély- és a felszíni szerkezet egyaránt téves, mert amit a mélyszerkezetben direkt belső argumentumként kellene ábrázolni, az külső argumentumként jelenik meg, a felszíni szerkezetben pedig hiányzik a nyom a direkt belső argumentumi pozícióban.

A fejlődési modell második szintjén az angolt idegent nyelvként tanulók a Levin és Rappaport Hovav-féle leképező szabályok hatására kiiktatják az egyetlen argumentumot leképező szabályt és a mediálisokat újraelemzik olyan intranzitív igékként, melyeknek van direkt belső argumentumuk, de nincs külső argumentumuk. Ez azonban a mediális igékkel képzett mondattani szerkezetek vonatkozásában az angolt idegen nyelvként tanulók számára újabb gondot jelent. A kiterjesztett projekciós elv (Chomsky, 1981) szerint ugyanis minden finit angol mondatnak lexikális alannyal kell rendelkeznie, azaz a felszíni szerkezetben kötelezően ki kell tölteni az alanyi pozíciót. A mediális igék azonban az ő értelmezésükben ezen a ponton a felszínen nem alannyal rendelkeznek, hanem tárggyal, ami miatt gondot jelent a számukra azt a mélyszerkezetet, amelyben van direkt belső, de nincs külső argumentum átalakítani olyan felszíni szerkezetté, amelynek alanyi bővítménye van. Ezért nevezik ezt a szintet a szintaktikai zavar szintjének. A nonakkuzativitási csapda hipotézisének harmadik szintjét a tanulók akkor érik el, amikor elsajátítják mediális igék helyes elemzését, és a hozzájuk tartozó mélyszerekezetből szabályos felszíni szerkezeteket hoznak létre.

4. Érvényesül-e a nonakkuzativitási csapda hipotézise a magyart idegen nyelvként tanuló szerb anyanyelvűeknél?

Tulajdonképpen nem az a kérdés, hogy azok, akik olyan idegen nyelvet tanulnak, melyben létezik a nonakkuzativitás, megtanulják-e megkülönböztetni a mediálisokat a bennhatóktól, hanem az a kérdés, hogy az idegennyelv-tanulás folyamatának mely pontján

történik ez meg. Erre a nonakkuzativitási csapda hipotézise lehetne egy lehetséges válasz. Ez a hipotézis olyan nyelvtani szerkezetek alapján, amelyek elsajátítása a mediálisok szemantikai és szintaktikai tulajdonságaival függ össze, azt feltételezi, hogy az intranszitiv igék két osztályának megkülönböztetése három lépcsős folyamat, amely a szemantikai zavarral kezdődik, a szintaktikai zavar szintjével folytatódik, a nonakkuzativitás szabályos elsajátításával pedig lezárul.

Mint hogy a magyarban előfordulnak bizonyos bennható–mediális igefelosztással összefüggő nyelvtani jelenségek, a továbbiakban azt vizsgálom, vajon a nonakkuzativitási csapda hipotézise működik-e a magyart idegen nyelvként tanuló szerb anyanyelvűeknél.

Az előzetes vizsgálatban egy kis méretű csoport, a Belgrádi Egyetem Filológiai Karának tizenegy hungarológia szakos hallgatója vett részt, hét harmadéves, négy negyedéves. Ők egyetemi tanulmányaik előtt sohasem találkoztak a magyar nyelvvel, ezért esetükben nem feltételezhetünk sem helyesen, sem tévesen rögzült magyar nyelvtani szerkezeteket. A bennható–mediális igefelosztásról sem tudnak semmit, mivel sem anyanyelvük, sem a magyar nyelv vonatkozásában nem tanultak róla. Ebből ered ennek a vizsgálati csoportnak a másik előnye, az, hogy ha a nonakkuzativitási csapda hipotézise tényleg működik minden olyan nyelvben, amely ismeri az intranszitiv igék kettős felosztását, akkor esetükben, feltételezésem szerint, biztosan tetten érhető a mediális igék elsajátításának háromlépcsős folyamata.

A nyelvi adatokat egy 2021 tavaszán, tanteremben végzett kérdőíves felmérés szolgáltatta: feleletválasztó feladatok segítségével olyan magyar morfológiai szerkezetek elfogadhatóságát vizsgáltam, amelyek képezhetősége összefügg az intranszitiv igeosztály bennható–mediális felosztásával. (A feladatok megfogalmazásakor figyelembe kellett venni a vizsgálati alanyok nyelvtudásának szintjét.)

Első feladatként a megkérdezetteknek el kellett dönteniük, hogy a párok (b) alatti tagjai körülírásai-e az (a) alatti mondatoknak. Arra voltam kíváncsi, hogy felismerik-e az ágensi alanyt, tehát a külső okozót, így megkülönböztetik-e a bennható igéket a mediálisoktól. Az 1. táblázatban bemutatott eredmények azt mutatják, hogy ez a feladat nem okozott gondot a hallgatóknak; egyedül a 12. mondatpár esetében született kirívó eredmény, amelyre észszerű magyarázat nem adható.

	MONDATPÁROK	IGEN		NEM	
		III. évf.	IV. évf.	III. évf.	IV. évf.
1.	a. <i>Sül a kalács.</i> b. <i>A kalács okozza a sülését.</i>	4/7	0/4	3/7	4/4
2.	a. <i>Péter nevetett.</i> b. <i>Péter okozta a nevetését.</i>	5/7	4/4	2/7	0/4

3.	a. <i>A víz megfagyott.</i> b. <i>A víz okozta a megfagyását.</i>	2/7	0/4	5/7	4/4
4.	a. <i>Virágzik az orgona.</i> b. <i>Az orgona okozza a virágzását.</i>	3/7	0/4	4/7	4/4
5.	a. <i>A hal úszik.</i> b. <i>A hal okozza az úszását.</i>	5/7	2/4	2/7	2/4
6.	a. <i>A kutya ugat.</i> b. <i>A kutya okozza az ugatását.</i>	5/7	2/4	1/7	2/4
7.	a. <i>Elsüllyedt egy hajó.</i> b. <i>Egy hajó okozta az elsüllyedését.</i>	0/7	2/4	7/7	2/4
8.	a. <i>Jánosnak fáj a feje.</i> b. <i>János okozza a fejfájását.</i>	2/7	0/4	5/7	4/4
9.	a. <i>A szomszédok sokat politizálnak.</i> b. <i>A szomszédok okozzák a sok politizálásukat.</i>	6/7	4/4	1/7	0/4
10.	a. <i>A bácsi sétál a háza előtt.</i> b. <i>A bácsi okozza a sétálását a háza előtt.</i>	4/7	3/4	3/7	1/4
11.	a. <i>Péter füttyül.</i> b. <i>Péter okozza a füttyülését.</i>	7/7	3/4	0/7	1/4
12.	a. <i>Esik az eső.</i> b. <i>Az eső okozza az esését.</i>	5/7	1/4	2/7	3/4

1. táblázat

A második feladatban a vizsgálati alanyoknak ki kellett választaniuk a számukra elfogadható szerkezeteket. Az elfogadható szerkezetek azok, amelyekben mediális igéből képzett befejezett melléknévi igenév van. A befejezett melléknévi igenév állandó tulajdonságot vagy állapotot fejez ki, ami miatt a képezhetősége attól függ, hogy az alapigének van-e *patiensi argumentuma*. Más szóval, a befejezett melléknéviigenév-képző mindig VP-hez kapcsolódik, ami lehet mediális ige is (Bene, 2020).

BEFEJEZETT MELLÉKNÉVI IGENEVEK	III. évf.	IV. évf.
<i>a futott kutya</i>	2/7	1/4
<i>a kivirult táj</i>	3/7	3/4
<i>a lehullott hó</i>	2/7	4/4
<i>a kinyílt ajtó</i>	0/7	1/4

<i>a táncolt gyerekek</i>	4/7	2/4
<i>a sült hús</i>	3/7	3/4
<i>a nevetett fiú</i>	4/7	3/4
<i>az elmaradt vizsga</i>	3/7	2/4
<i>a sétált lányok</i>	4/7	2/4
<i>a köhögött páciens</i>	3/7	2/4

2. táblázat

A megkérdezettek közül a negyedéves hallgatók teljesítettek jobban, mivel az öt, mediálisból képzett helyes szerkezetből hármat fogadtak el (*kivirult táj, lehullott hó, sült hús*), egy esetben bizonytalanok voltak (*elmaradt vizsga*), egy másik esetet, a *kinyílt ajtó* szerkezetet pedig nem tartották jó szerkezetnek. A két utóbbi eset azért történhetett, mert a mediális *elmarad* és *kinyílik* szerb megfelelői, az *otkazati* és az *otvoriti* tranzitív igék. Ez azt mutatja, hogy a megkérdezettek szerbül gondolkodnak és a szerb nyelv grammatikai struktúráit alkalmazzák akkor is, amikor magyar nyelvű feladatokat oldanak meg. Ezt alátámasztja az is, hogy mindkét csoportban voltak, akik a **táncolt gyerekek* és a **sétált lányok* szerkezeteket elfogadhatónak tartották, ugyanis e szerkezetek szerb megfelelői (*Plesala deca!*, *Šetale devojke!*) olyan mondatok, amelyek ún. csonka összetett múlt időben állnak, és expresszív szórendjük miatt általában stílári funkciókat töltenek be (Пипер и Клајн, 2017).

A harmadik feladatban a megkérdezetteknek ki kellett válogatniuk a számukra elfogadható állapothatározói igeneveket és a *van*-os határozói igeneves szerkezeteket.

Mivel az állapothatározói igenév a főigével kifejezett esemény résztvevőjének állapotát fejezi ki, más szóval a *patiens* állapotát írja le, a *-vA_{állapot}* határozóiigenév-képző csak olyan VP-hez kapcsolódhat, amelynek van direkt belső argumentuma, tehát mediálisból is létrehozhat igenevet.

	ÁLLAPOTHATÁROZÓI IGENEVEK	III. évf.	IV. évf.
1.	<i>János zongorázva alszik.</i>	4/7	2/4
2.	<i>Péter fekvé olvasott egy könyvet.</i>	0/7	3/4
3.	<i>János meggyógyulva hagyta el a kórházat.</i>	3/7	4/4
4.	<i>Félig sülve tálalta a húst.</i>	2/7	4/4
5.	<i>A beteg elalattva várta a műtétet.</i>	2/7	4/4
6.	<i>Péttert futva találtuk.</i>	6/7	1/4

3. táblázat

A *van*-os határozói igeneves szerkezet a megváltozott, új állapotba került patiens argumentumnak a beszéd pillanatában fennálló állapotát vagy a patiens argumentum mozgásának végpontját fejezi ki, ami miatt ezt a szerkezetet csak állapothatározói igenévvé lehet képezni.

	VAN-OS SZERKEZETEK	III. évf.	IV. évf.
1.	<i>Péter teniszezve van.</i>	3/7	4/4
2.	<i>A virág ki van nyílva.</i>	5/7	2/4
3.	<i>A kalács meg van sülvé.</i>	1/7	3/4
4.	<i>A gyerekek meg vannak fázva.</i>	7/7	3/4
5.	<i>A fiú úszva van.</i>	2/7	1/4
6.	<i>A ruha el van szakadva.</i>	6/7	4/4

4. táblázat

A kérdőívet kitöltők közül a negyedévesek számára nem okozott nehézséget a mediális igékből képzett állapothatározói igenevek és az állapothatározói igenévvé képzett *van*-os határozói igeneves szerkezetek kiválasztása. Rámutatnék ugyanakkor arra, hogy ebben a feladatban van egy adat, amely további bizonyíték arra, hogy mindkét csoport szerbül gondolkodva oldotta meg a feladatokat, mert csak így történhetett meg az, hogy a **Péter teniszezve van* elfogadható szerkezet lett a negyedéves csoportban. Ebben az esetben az történhetett, hogy az agrammatikus, így nem megérthető magyar szerkezetet megfeleltették a grammatikus, tehát jelentéssel bíró, de a forrásnyelvi szerkezettel semmilyen kapcsolatban nem álló szerb *Petar je teniser*. 'Péter teniszező.' mondatnak. A **Péter teniszezve van* elfogadása meglepő eredmény, mivel e négy hallgató nyelvtudása jóval magasabb szintű annál, hogy ne ismernék fel a nem helyes határozói igeneves szerkezetet.

A harmadévesek teljesítménye nemcsak az elfogadható befejezett melléknevek kiválasztása terén marad el a másik csoport teljesítménye mögött (2. táblázat), hanem a mediálisokból képzett állapothatározói igenevek megítélését vizsgáló feladatban is (3. táblázat). A szerbeknek általánosságban gondot okoz az igenév megértése, mivel a szerbben ilyen szófaji kategória nincs. Azonban a szerb igék egyik személytelen alakja, az igei adverbium (srb. glagolski prilog) funkcióbeli és jelentésbeli hasonlóságot mutat a határozói igenévvé, ezért megalapozott feltételezni, hogy ennek az igenévtípusnak a kezelése a kérdéses csoport számára kevesebb gondot fog okozni. Mégis a 3. és a 4. táblázat tanulsága szerint a harmadéves csoport többsége egyetlen grammatikus, tehát mediális igékből képzett állapothatározói igeneves mondatot sem fogadott el, elfogadták viszont a bennható igékből képzett agrammatikus szerkezeteket (3. táblázat). A *van*-os határozói igeneves szerkezetek esetében ez a csoport a várt módon viselkedett (4. táblázat), de ez az eredmény

nem a nonakkuzativitási csapdával függ össze, hanem azzal, hogy a magyar példákat szó szerinti fordítással a szerb összetett múlt idejű mondatokra fordították, így sikerült kiszűrniük a grammatikus szerkezeteket:

- (7) a. *A virág ki van nyílva.* → *Cvet je procvetao.*
b. *A gyerekek meg vannak fázva.* → *Deca su nazebla.*
c. *A ruha el van szakadva.* → *Odeća je pocepana.*

5. Összegzés

Arra voltam kíváncsi, hogy a nonakkuzativitást ismerő nagy nyelveket idegen nyelvként tanulóknál tapasztalható, a nonakkuzativitással összefüggő grammatikai hibák előfordulása alapján megfogalmazott nonakkuzativitási csapda hipotézise érvényesül-e a magyart idegen nyelvként tanuló szerb anyanyelvűeknél. E célból egy kisebb méretű vizsgálati csoportot: tizenegy belgrádi hungarológia szakos hallgatót teszteltem. A négy negyedéves eredményei alapján ki lehetne jelenteni, hogy működik a hipotézis. Azonban a vizsgálati csoportba tartozik hét harmadéves is, akiknek magyarnyelv- és grammatikatudása az online oktatás következményeként kirívóan hiányos. Ezek a hiányosságok a teljesítményükön jól látszanak, eredményeik ugyanis gyakorlatilag használhatatlanok. Ez az oka annak, hogy ezen előzetes vizsgálat végén csak az jelenthető ki bizonyossággal, hogy lehetséges, hogy a szerb anyanyelvűeknél működik a nonakkuzativitási csapda hipotézise. Ahhoz, hogy egyértelmű(bb)en meg lehessen válaszolni ezt a kérdést, az oktatásnak újra a megszokott módon kell folynia, hogy újra legyenek olyan évfolyamok, amelyek kezdetektől fogva tantermi körülmények között tanulják a magyart mint idegen nyelvet.

Szakirodalom

- Baker, Mark C. (1988): *Incorporation: a Theory of Grammatical Function Changing*. Chicago: Chicago University Press.
- Bene Annamária (2020): *Medialitási jelenségek a magyar nyelvben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.; <https://doi.org/10.1556/9789634544401>
- Burzio, Luigi (1986): *Italian syntax: a government-binding approach*. Dordrecht: Reidel.
- Chomsky, Noam (1981): *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Oshita, Hiroyuki (2001): The Unaccusative Trap in Second Language Acquisition. *Studies in Second Language Acquisition*, 23/2, 279–304.
- Levin, Beth–Malka Rappaport Hovav (1996): *Unaccusativity: At the syntax-lexical semantics Interface*. Cambridge, MA: MIT Press. (2nd edition)
- Pelmutter, David M. (1978): Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis. In: *Proceedings of the Fourth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistics Society, University of California. 157–189.
- Пипер, Предраг–Иван Клајн (2017): Нормативна граматика српског језика. Нови Сад: Матица српска. (Друго, измењено и допуњено издање)